

Світлана НАЗАРКО

*кандидат економічних наук, доцент, учений секретар,
Пенітенціарна академія України,
e-mail: s.nazarko@ukr.net*

Світлана СУВОРОВА

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін,
Пенітенціарна академія України,
e-mail: svetlanasuvorovach@gmail.com*

Svitlana NAZARKO

*PhD in Economy, Associate Professor, Academic Secretary,
Penitentiary Academy of Ukraine
e-mail: s.nazarko@ukr.net*

Svitlana SUVOROVA

*PhD in Economy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Economics and Social Sciences,
Penitentiary Academy of Ukraine
e-mail: svetlanasuvorovach@gmail.com*

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

LABOR MARKET OF UKRAINE IN WAR CONDITIONS: CHALLENGES AND PROSPECTS

Анотація. Розглядається комплексне дослідження динаміки основних показників ринку праці в умовах воєнного стану. Оцінюється процес адаптації до нових умов виживання, обговорюються зміни в пріоритетності вакантних посад на ринку. Це допомагає визначити рівень конкуренції на ринку праці та його ефективність у забезпеченні зайнятості. Запропоновано перелік можливих заходів для відновлення стабілізації ринку праці на території держави в післявоєнний період.

Ключові слова: ринок праці, адаптація бізнесу, попит і пропозиція на робочу силу, міграція, війна.

A comprehensive study of the dynamics of the main indicators of the labor market under martial law. The process of adaptation to new conditions of survival is analyzed, changes in the priority of vacant positions on the market are discussed. This helps determine the level of competition in the labor market and its effectiveness in providing employment. A possible list of measures to restore the stabilization of the labor market in the post-war period on the territory of the state is proposed.

Keywords: labor market, business adaptation, labor supply and demand, migration, war.

Україна опинилася в безпрецедентній ситуації внаслідок повномасштабного військового вторгнення Росії, що спричинило фундаментальні зміни в усіх сферах суспільного життя країни. Під час війни український бізнес і ринки праці пройшли кілька етапів еволюції в нових умовах воєнного стану. Наприкінці лютого та в березні 2022 року різко скоротилась активність на ринку праці. У країні закрилося багато підприємств, люди масово втратили роботу. Лише певні компанії змогли перемістити персонал або частину

його в безпечні зони чи інші країни та продовжити роботу. Переважно це були представники ІТ-сектору [1].

Компанії почали скорочувати витрати на персонал: звільняти працівників, призупиняти трудові відносини, відправляти у відпустки без збереження заробітної плати, зменшувати зарплати. Бізнес і люди перебували у шоковому стані, але згодом почали оговтуватися й адаптуватися до нових обставин. В областях, де не ведуться активні бойові дії, більшість компаній продовжила працювати [10].

Найбільш рухомими видами діяльності (дані соціологічної служби Центру Разумкова) виявляються будівництво, де зайнято 16,5 %, сільське господарство – 9,9 %, освіта – 9,7 %, торгівля – 16,7 %, транспорт – 11,4 %, охорона здоров'я – 12,1 %.

Таким чином, економіка України переважно займається вирощуванням сільськогосподарської продукції, надає освітні та медичні послуги, відбудовує зруйновану інфраструктуру, забезпечує логістику.

Зміни у структурі пропозиції робочої сили. На фоні напрочуд високої стійкості український ринок праці демонструє деякі досить негативні, але практично неминучі ознаки в період війни. Особливо це стосується тривалості безробіття, яке для багатьох перетворюється на стагнацію. Друга негативна ознака ринку праці – заморожування заробітної плати. Третьою ознакою є зміни у структурі пропозиції кваліфікованої робочої сили, які залежать від низки факторів [3]:

- зростання смертності населення працездатного віку. Протягом багатьох років в Україні спостерігається значне зростання рівня передчасної смертності, особливо серед чоловіків. За розрахунками, виконаними на базі 2021 року, 42 % 20-річних чоловіків не доживають до 65 років, тоді як у Польщі цей показник становить 28 %. 19 % українських жінок перебувають під загрозою смерті у цьому віці. Хоча війна матиме довготривалі наслідки для здоров'я населення, Україна має величезні резерви для зниження смертності;

- збільшення міграції за кордон. Велику роль у демографічній динаміці України відіграє міграція. Умовою, безсумнівно, є наближення якості життя до розвинених країн. Глобалізований світ розглядає міграційний обмін населенням як важливий аспект, що слугує основним каналом обміну надбаннями цивілізації, приносячи користь як країнам-реципієнтам, так і країнам-донорам.

Наступний виклик сьогодення – це ментальне здоров'я працівників. За дослідженнями ВООЗ, після закінчення війни велика частина українців матиме проблеми з психічним здоров'ям – від тривоги та стресу до більш серйозних станів. Окрім головного джерела стресу в їхньому житті – повномасштабного вторгнення – люди також стурбовані майбутнім [4].

Знання іноземної мови є конкурентною перевагою чи навіть обов'язковою умовою під час працевлаштування. Посилення ролі англійської відбувається навіть на законодавчому рівні. Йдеться, зокрема, про претендентів на посади державних службовців певних категорій, прокурорів, військовослужбовців офіцерського складу тощо [11].

Work.ua проаналізував вакансії, нині розміщені на сайті, та з'ясував, що найбільше вакансій, де вимагається знання англійської, розміщено в таких категоріях: «ІТ, комп'ютери, інтернет», «Освіта, наука», «Маркетинг, реклама, PR», «Юриспруденція», «ЗМІ, видавництво, поліграфія» [7].

Ситуація на ринку праці залежатиме від тривалості бойових дій, а також повернення українських мігрантів.

У вересні 2023 року одна з найвідоміших онлайн-платформ для пошуку роботи в Україні Work.ua зафіксувала рекордну кількість вакансій від початку повномасштабного вторгнення – 105 809 пропозицій.

Така рекордна кількість вакансій може бути індикатором розвитку певних секторів української економіки. Наприклад, інноваційні стартапи та інформаційні технології – галузі, в

яких зростає попит на фахівців. Однак ці галузі здебільшого потребують кваліфікованих спеціалістів, яких на ринку не вистачає [9].

Станом на 1 січня 2024 року послуги Державної служби зайнятості отримували 96 тис. зареєстрованих безробітних [2]. За статтю: серед загальної кількості зареєстрованих безробітних чоловіки становили – 24,1 тис. осіб (або 25 %), жінки – 72,0 тис. осіб (або 75 %).

За віковими групами: 23 % зареєстрованих безробітних були у віці до 35 років; 30 % – у віці від 35 до 44 років; 30 % – у віці від 45 до 55 років; 17 % – понад 55 років.

За освітою: 42 % зареєстрованих безробітних мали вищу освіту, 36 % – професійно-технічну, 22 % – загальну середню освіту.

Відновлення трудової активності в умовах війни є складним завданням, але можливим за наявності відповідних стратегій та підходів. Ось деякі можливі шляхи забезпечення трудової активності в Україні в умовах війни [8]:

Розвиток малих і середніх підприємств (МСП): підтримка і розвиток МСП може стати ключовим чинником створення нових робочих місць та збереження існуючих. Державні програми підтримки підприємництва, фінансова підтримка та консультивання можуть сприяти зростанню цього сектору.

Розвиток сільського господарства: у сільському господарстві можна бачити можливості для створення нових робочих місць, особливо в сільських районах.

Програми перекваліфікації та навчання: запровадження програм перекваліфікації та навчання для людей, які втратили роботу в результаті воєнного конфлікту, дозволить їм отримати нові навички та знання, які відповідають потребам ринку праці.

Розвиток інфраструктури та виробництва: інвестиції у відновлення інфраструктури та підтримка виробництва можуть стати каталізаторами для економічного зростання і створення нових робочих місць.

Підтримка внутрішнього підприємництва: створення сприятливих умов для розвитку внутрішнього бізнесу та підприємництва, включно зі спрощенням процедур реєстрації бізнесу та зменшенням бюрократичних перешкод.

Соціальна підтримка: надання соціальної підтримки тим, хто постраждав унаслідок війни, може допомогти їм швидше відновити трудову активність та інтегруватися в суспільство.

Ефективне управління ринком праці в умовах війни вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, бізнес-спільноти, громадянського суспільства і міжнародної допомоги та співпраці. Тільки таким чином можна забезпечити сталість економіки й соціальне благополуччя населення в умовах війни.

Література

1. Війна і дефіцит працівників: динаміка кадрових ресурсів в Україні. (n.d.). URL: <https://iaa.org.ua/articles/vijna-i-deficyt-pracivnykiv-dynamika-kadrovyyh-resursiv-v-ukrayini/?gclid>.
2. Державний центр зайнятості. (n.d.). URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>.
3. Любомудрова Н., Гойчук В. (2022). Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*, № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31>.
4. Майбутнє ринку праці: 13 ключових трендів у 2024 році. (n.d.). URL: <https://www.work.ua/articles/analitics/3217>.
5. Назарко С. О., Баришнікова В. В., Марущак С. М. (2023). Smart-спеціалізація України в перспективі повоєнного відновлення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*, № 7. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-7-9046>.
6. Пак Н., Фоліуш М. (2023). Функціонування ринку праці в Україні в умовах війни. *Молодий вчений*, № 4 (116). С. 160–167. URL: <https://doi.org/10.32839/2304->

5809/2023-4-116-32.

7. Прогноз ринку праці на 2024 рік – чого очікувати компаніям в різних сферах. (n.d.). URL: <https://fillin.ua/stati/prognoz-rinku-pratsi-na-2024-rik/>.
8. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. (n.d.). URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>.
9. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи. (n.d.). URL: https://solidarityfund.org.ua/wpcontent/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf.
10. Черьомухіна О., Чалюк Ю. (2022). Ринок праці під час війни: стан та перспективи. *Економіка та суспільство*, № 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-24>.
11. Як змінився ринок праці у воєнний час: сьогодення та перспективи. (n.d.). URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/jak-zminivsja-rinok-pratsi-u-vojennij-chas-sohodennja-ta-perspektivi.html>.

References

1. War and shortage of workers: dynamics of personnel resources in Ukraine. (n.d.), available at: <https://iaa.org.ua/articles/vijna-i-deficyt-pracivnykiv-dynamika-kadrovih-resursiv-v-ukrayini/?gclid>.
2. State Employment Center. (n.d.), available at: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>.
3. Lubomudrova, N. and Hoichuk, V. (2022), "Changes in the labor market in the conditions of martial law and prospects for post-war recovery", *Economy and society*, No. (40), available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31>.
4. The future of the labor market: 13 key trends in 2024. (n.d.), available at: <https://www.work.ua/articles/analytics/3217>.
5. Nazarko, S., Barishnikova, V. and Marushchak, S. (2023), "Smart specialization of Ukraine in the perspective of post-war recovery", *International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*, No. 7, available at: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-7-9046>.
6. Pak, N. and Foliush, M. (2023), "Functioning of the labor market in Ukraine in war conditions", *A young scientist*, No. 4 (116), pp. 160–167, available at: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-4-116-32>.
7. Labor market forecast for 2024 – what to expect for companies in various fields. (n.d.), available at: <https://fillin.ua/stati/prognoz-rinku-pratsi-na-2024-rik>.
8. The labor market in the conditions of war: main trends and directions of stabilization. (n.d.), available at: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>.
9. Labor market of Ukraine 2022–2023: state, trends and prospects. (n.d.), available at: https://solidarityfund.org.ua/wpcontent/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf.
10. Cheriomukhina, O. and Chaliuk, Yu. (2022), "The labor market during the war: state and prospects", *Economy and society*, No. 46, available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-24>.
11. How the labor market changed during the war: present and prospects (n.d.), available at: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/jak-zminivsja-rinok-pratsi-u-vojennij-chas-sohodennja-ta-perspektivi.html>.